

Intensive development of IT civilization obliges to search for new educational pathways to facilitate the training entities functioning in a changing world. Nowadays, teaching content, forms of education, the degree of massification of education, decide about belonging to the 'sustainable society'. In times of transformation of industrial society into a knowledge society education is of particular importance. Adequately to this is changing the content of education focused on meeting the current expectations of the labor market, taking into account projected changes in the world. It is forcing also the need to prepare the entity as far back in the times of school education for life in a changing environment, and thus provide him/her universal and yet flexible civilizational skills, such as the ability to receive news, innovation and creative operating, and being open minded.

Key words: education, theory, practice, utility, pedagogic, contemporary, future.

РОЗДІЛ IV. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2

Т. К. Андрющенко

ВОДА ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАННЯ (АНАЛІЗ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ)

У статті висвітлено різні аспекти представлення води як об'єкта пізнання в нормативних документах дошкільної освіти. Виокремлено запропоновані у документах основні завдання щодо формування у дошкільників уявлень про воду, її властивості, залежність від води об'єктів живої природи.

Ключові слова: діти дошкільного віку, вода, стани води, властивості води, пори року.

Постановка проблеми. Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, що передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям. Враховуючи зазначене, у нормативних документах з дошкільної освіти особлива увага приділяється екологічному вихованню дітей, формуванню у них ціннісного ставлення до природи. Екологічне виховання, особливо через навчально-дослідницьку діяльність, забезпечує розвиток пізнавальних можливостей дітей, формування у них допитливості та стійкого інтересу до навколишнього світу. У дошкільний період дітей необхідно навчити елементарним правилам поведінки в природі, сформуванню умінь та навички розумного використання природи, примноження та охорони її багатства.

Одним із важливих природних об'єктів пізнання, який пропонується дошкільникам, є вода. Завдання ознайомлення з її властивостями, значущістю для живої та неживої природи представлені у нормативних документах дошкільної освіти, а саме: «Базовому компоненті дошкільної освіти» (редакція

2012 р.), програмах «Дитина», «Українське дошкілля», «Я у Світі» (нова редакція), «Соняшник», «Впевнений старт».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем екологічного виховання присвячено роботи сучасних учених: Г. Беленької, С. Бондар, Н. Глухової, Е. Замкілд, Н. Кондратьєвої, Н. Кот, Л. Лепіхової, Н. Лисенко, З. Плохій, П. Саморукової, Н. Яришевої та ін. Науковці акцентують увагу на глибокому ознайомленні дітей з рослинами (Н. Яришева), на організації пошуково-дослідницької роботи (Н. Лисенко), вивчають можливості засвоєння дітьми знань про сезонні зміни в житті рослин (Е. Замкілд), визначають чинники, від яких залежить формування екологічної компетентності (З. Плохій). Напрями їхніх досліджень відповідають вимогам нормативних документів дошкільної освіти.

Мета статті. Висвітлити різні аспекти представлення води як об'єкта пізнання в нормативних документах дошкільної освіти. Виокремити запропоновані у «Базовому компоненті дошкільної освіти» (редакція 2012 р.), програмах «Дитина», «Українське дошкілля», «Впевнений старт», «Соняшник» основні завдання щодо формування у дошкільників уявлень про воду, її властивості, залежність від води об'єктів живої природи.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку постіндустріального суспільства актуалізувалася проблема формування у дітей дошкільного віку екологічної компетентності. Наразі важливим є доведення до свідомості дітей розуміння взаємозв'язку природи і людини, взаємозалежності об'єктів живої і неживої природи. У сучасних нормативних документах дошкільної освіти в різних розділах представлені освітні завдання та показники сформованості у дошкільників уявлень про воду, її властивості та роль у живій і неживій природі.

У контексті зі сказаним вище, заслуговує на увагу представлена у Державному стандарті – *«Базовому компоненті дошкільної освіти»* [1] природничо-екологічна компетенція. Вона передбачає, що дитина на час завершення перебування у дошкільному навчальному закладі:

- обізнана з природним середовищем планети Земля як цілісним організмом;

- знає, про необхідність дотримання людиною правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливого використання природних багатств, використання води, електричної та теплової енергії в побуті;

- прикладає домірні зусилля зі збереження, догляду та захисту природного довкілля.

Акцент на ознайомлення дітей з водою робиться в освітній лінії *«Дитина у природному довкіллі»* у розділі *«Природа планети Земля»*. Результатами освітньої роботи за даною лінією має бути те, що дитина, маючи воду як об'єкт пізнання, знає, що:

- вода знаходиться у річках, озерах, морях, океанах, льодовиках, та під землею;

- вода океанів і морів солоні, а в річках і озерах переважно прісна;
- у воді живуть тварини, ростуть рослини;
- вода необхідна всім істотам.

Також дитина розрізняє стани води (рідкий, твердий, газоподібний – пара). Володіє елементарними знаннями про надходження води до людських осель, її використання для вироблення енергії для освітлення та опалення будівель, господарських та побутових потреб, для проведення гігієнічних процедур тощо. Розуміє, що град – це льодові кульки [1, с. 15-18].

Аналіз чинних програм розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку свідчить, що освітні завдання, пов'язані з ознайомленням із водою, представлені у всіх програмах. Розглянемо завдання, які спрямовані на навчання дітей старшого дошкільного віку.

За програмою навчання і виховання дітей від двох до семи років «*Дитина*» [2] вода представлена дітям як природний фактор, розкрито її значення для існування життя на землі. Дошкільників знайомлять з трьома станами води.

У розділі «*Віконечко у природу*» у дітей старшого дошкільного віку пропонується розвивати інтерес до розмаїття світу природи, збагачувати уявлення вихованців про об'єкти неживої і живої природи, про зв'язки між явищами природи, пояснюється вплив води на живу природу. Розкривається стан води в різні пори року. У зазначеній програмі вода вивчається переважно у підрозділі «Сезонні зміни у неживій природі».

При ознайомленні дітей з особливостями *осінньої* пори зазначається, що осіння природа багата водою. Подається інформація про те, що вода у цей період холодна і прозора. На кінець осені замерзають калюжі. Розкривається потреба у воді осінніх дерев і кущів, роль води в житті тварин.

При вивченні теми «*зима*» дітям пояснюється перетворення води в сніг та лід. Пропонується проводити спостереження за сніговими витворами зими – наметами, кучугурами, бурульками під дахом. Зміст підрозділу «Сезонні зміни у неживій природі» включає інформацію про те, що за низької температури вода перетворюється на лід, тому взимку водойми вкриваються кригою. Дошкільників ознайомлюють із властивостями льоду (крихкий, прозорий, твердий, гладенький). Дітям пропонується, розглядаючи лід, провести по ньому легенько пальцем, щоб у цьому переконатися. Розкривається залежність стану криги від температури повітря: вона товща в холод, а в кінці зими крига стає м'якою, ламається. Коли крига товста і міцна, по ній можна ходити, кататися на ковзанах.

Розкриваючи зміст підрозділу «Сезонні зміни в живій природі», вихователь продовжує формувати в дітей уявлення про вплив води на живу природу. Дається поняття про те, що рослини зимують під снігом, а дітям необхідно бути обережними на річковому льоду.

При вивченні *весняних* змін у неживій природі, дітям пропонується з'ясувати, чому весною багато води. Педагоги наголошують, що земля звільняється від снігу, течуть струмки, на річках починається льодохід.

Продовжується формування у дітей уявлення про воду в рідкому стані. (прозора, без запаху, розливається, тече). Дається інформація, для чого потрібна вода рослинам, тваринам, людям та як воду треба використовувати та охороняти.

При ознайомленні з *літніми сезонними змінами у неживій природі* дітям дається уявлення про росу. Пояснюється, що водяна пара, яка є у повітрі, осідає на рослини, охолоджується і перетворюється на дрібні краплинки води – росу.

Робиться акцент на турботі про здоров'я влітку. Розповідається про шкідливість вживання немитих фруктів і овочів, а також чому не можна пити воду з калюжі, струмка, річки, озера. Підкреслюється користь від водних процедур. Дається поняття, як правильно їх приймати [2, с. 320-328].

У розділі *«Граючись зростаємо»* пропонується проведення гри-інсценівки «Пішла киця по водицю», а також дидактичної гри «Кольорова вода».

Програма розвитку дитини дошкільного віку *«Українське дошкілля»* [4] подає інформацію про воду в розділі *«Пізнавальний розвиток. Ознайомлення з природою»*.

Під час навчання дітей старшого дошкільного віку пропонується розширювати уявлення про воду, пояснюючи, що вода – середовище для існування живих істот; вода є у річці, озері, морі, океані, ставку, колодязі, водосховищі; в морі вода солонна, в річці – прісна (без смаку). Вода – це рідина, яка не має форми, її можна тримати в посудині; у природі вона збирається в заглибленнях (калюжі, струмочки, озера, океани, річки, моря). Давати дітям змогу виявляти спільне та відмінне в поняттях «море», «річка», «океан»; пояснювати, що чистіша вода, то здоровішою є людина і чистішим природне довкілля; вода може бути каламутною, брудною, чистою, забрудненою. Пропонується вчити дітей розрізняти якості чистої (прозора, без запаху, без смаку) та забрудненої води (непрозора, має запах, смак). Дати поняття «фільтрація води».

Дітям розповідається, що вода буває холодною, теплою, гарячою (окріп); під час кипіння вода перетворюється в пару. При низькій температурі вода може стати льодом. Ознайомлюючи вихованців з властивостями льоду, програма пропонує пояснити їм, що лід гладенький, прозорий, слизький, крихкий, твердий.

Програмою передбачається пояснювати дітям, що в природному довкіллі вода також буває в різних станах: твердому, рідкому, газоподібному. Так, під дією сонця і вітру вода із землі випаровується і збирається в хмарах. Коли краплини води стають важкими, вони падають на землю. Ознайомлювати дітей з поширеними явищами природи своєї місцевості: роса, дощ, туман, веселка, гроза, зрад, мороз, снігопад, хуртовина, іній, паморозь; туман – це дрібні краплини води [4, с. 201-202].

У програмі розвитку дитини дошкільного віку *«Я у Світі»* (нова редакція) [5], пропонується, розкриваючи зміст освітньої лінії *«Дитина у природному довкіллі»* сприяти розвитку пошуково-дослідницької діяльності – надавати дитині можливість експериментувати з водою, навчати

характеризувати стани води. Для розширення знань дітей про воду програма «*Я у Світі*» рекомендує вихователям моделювати ситуації, які дають дошкільникам змогу спустити на воду парусний корабель, підняти високі хвилі, щоб уявити шторм, ураган тощо та зміни станів води – рідкий, твердий (лід, сніг), газоподібний (пара). Участь дитини в елементарній експериментально-дослідній діяльності сприятиме формуванню вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, уявлень про природні явища, які вона не бачила (наприклад, повінь), властивості води.

У комплексній програмі розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «*Соняшник*» [3] у розділі «Розвиток і виховання розуму», у рубриці «*Пізнавальна діяльність у довкіллі. Природне довкілля*» у дітей старшого дошкільного віку пропонується розширювати знання про воду (прозора, без запаху, розливається, нею наповнені криниці, річки, озера, ставки, море, взимку замерзає). Давати поняття про те, що воду п'ють люди, тварини, квіти, дерева; взимку вода замерзає. Вода в природі буває у вигляді дощу, снігу. Продовжувати вивчати характеристики дощу і снігу. Дощ (холодний, теплий, падає з неба у вигляді рясних дощових краплин, напуває землю). Сніг (білий, м'який, холодний; з нього можна ліпити, кататися на санках). Земля мокра після дощу, родюча, на ній ростуть квіти, дерева, овочі, трава [3, с. 72-73].

У рубриці «*Дослідницька діяльність. Досліди*» подано завдання організувати дослідницьку роботу з водою.

У розділі «Розвиток ігрових умінь і навичок» у рубриці «*Ігри з піском, водою, снігом*» заявлено завдання щодо заохочення до дослідницької діяльності у пізнанні якостей і властивостей природних матеріалів за допомогою дотикового та зорового аналізаторів (легкі предмети у воді плавають, важкі – тонуть); придумування сюжетів та реалізації їх в іграх з водою, снігом (зі снігу, льоду побудувати «кришталевий палац») [3, с. 136].

Дуже стисло подаються вимоги до ознайомлення з водою в програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «*Впевнений старт*» [6]. У розділі «*Пізнавальний розвиток. У світі природи. Природа України*» пропонується формувати елементарні уявлення про водойми (річки, озера, моря), їх значення у природі та в житті людини, рослин та тварин.

У розділі «*Художньо-естетичний розвиток. Образотворча діяльність*» представлено завдання знайомити дітей з творами живопису, у яких розкрито тематику води: І. Айвазовський «Штиль на морі», «Дев'ятий вал», «Шторм на Чорному морі», «Шторм на морі вночі»; В. Анохін «Світанок на озері»; А. Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі», «Дніпро вранці».

Висновки. Аналіз чинних нормативних документів дошкільної освіти показав, що в них представлено основні вимоги до ознайомлення дітей з водою як природним фактором, розкриття її значення для існування життя на землі.

Представлено завдання формувати у дошкільників уявлення про воду, її властивості, розкривати залежність від якості води об'єктів живої і неживої природи. Однак маємо зауважити, що у контексті компетентнісного підходу, на який орієнтована сучасна освіта, вихователями дошкільних навчальних

закладів при розкритті зазначеної теми особлива увага має приділятися навчально-дослідницькій діяльності. Цей аспект в програмах представлений недостатньо.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – Спецвипуск. – С. 1-29.
2. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець. – 3-є вид., доопр. та доп. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
3. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 144 с.
4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. – Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О. П., Аніщук А. М. Артемова Л. В. [та ін.]; наук. Кер. О. Л. Кононко. – К. : ТОВ «МЦІФЕР-Україна», 2014. – 452 с.
6. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» // Палітра педагога. – 2010. – № 6. – С. 4-25.

Татьяна Андрющенко. Вода как объект познания (анализ нормативных документов дошкольного образования).

В статье освещены разные аспекты представления воды как объекта познания в нормативных документах дошкольного образования. Выделены предложенные в документах основные задания по формированию у дошкольников представлений о воде, её свойствах, зависимость от воды объектов живой природы.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, вода, состояния воды, свойства воды, времена года.

Tatiana Andriushchenko. Water as an object of cognition (analysis of normative documents of preschool education).

The article describes different aspects of introduction of water as the object of cognition in normative documents of preschool education. It highlights the main aims which are given in the documents. These aims are about formation in preschool children the idea of water, its properties, dependence of objects of nature on water.

Key words: preschool children, water, water state, properties of water, seasons.